

บทคัดย่อ

การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา : ต.วังกวาง อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ ข้อมูล สถานการณ์ผู้เลี้ยงโค-กระบือ และภูมิปัญญาในการเลี้ยงโค-กระบือของชาวบ้านจากอดีตถึง ปัจจุบัน เพื่อยกระดับกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือในตำบลวังกวาง 2) เพื่อค้นหา รูปแบบ วิธีการ ในการเลี้ยงโค-กระบือ บนพื้นที่สูงที่สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่ ตำบลวัง กวาง 3) เพื่อศึกษาการนำรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่สูงไปปฏิบัติ ของชาวบ้านในตำบลวังกวาง การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่ หลากหลายวิธีการ มีการศึกษาเอกสารในชุมชน หนังสือ วารสาร บทความและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เลี้ยง โค-กระบือในอดีต และกลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือในปัจจุบัน การพัฒนารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ โดยนำเอาผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปทดลองปฏิบัติ การนำเสนอรูปแบบการเลี้ยงโค- กระบือที่เหมาะสมให้กับชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นได้รับรู้และเข้าใจ รวมทั้งการหา แนวทางความร่วมมือ การป้องกันปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างผู้เลี้ยงโค-กระบือกับเจ้าของสวน ยางพาราและสวนไม้ผลในชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า พื้นที่หมู่บ้านเป้าหมาย จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวัง กวาง หมู่ 2 , บ้านวังกวาง หมู่ 11 และบ้านชำม่วง หมู่ 5 ตำบลวังกวาง อำเภอน้ำหนาว จังหวัด เพชรบูรณ์ มีรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ ในชุมชน 5 รูปแบบ คือ 1)การเลี้ยงโค-กระบือไว้ที่ บ้านมีการเกี่ยวหญ้าให้กิน 2)การล้อมสวน นา ไร่ด้วยลวดแล้วปล่อยกระแสน้ำไฟฟ้าช็อต 3)รูปแบบ การเลี้ยงในป่าชุมชน ทำคอกไว้ในป่า 4)รูปแบบการเลี้ยงแบบปล่อยป่าอุทยานฯ 5) รูปแบบ นายฮ้อยเลี้ยงไว้ใกล้บ้านรอการขาย ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีข้อดี ข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ กับศักยภาพของผู้เลี้ยงโค-กระบือแต่ละคน โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ จำนวนแรงงาน ทุน แปลงเกษตร แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงและความมุ่งมั่นทางด้านจิตใจที่มีต่อการ เลี้ยงโค-กระบือ

ทั้งนี้ ในการเลือกรูปแบบในการเลี้ยงโค-กระบือให้เหมาะสมกับพื้นที่สูงของ อำเภอน้ำหนาว ในสถานการณ์ปัจจุบันที่พื้นที่เป็นแหล่งต้นน้ำและสถานภาพทางกฎหมายเป็นพื้นที่ป่า สงวนแห่งชาติ มีข้อจำกัดทางด้านกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง และมีกระแสของการปลูกยางพารา ขยายเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก มีการเข้ามากว้านซื้อที่ดินของนายทุนและชาวสวนยาง จำนวนมากทำให้มีผลกระทบกับผู้เลี้ยงโค-กระบือเป็นอย่างมากและมีกรณีพิพาทกันระหว่างผู้ เลี้ยงโค-กระบือกับเจ้าของสวนยางพาราและกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทางคณะนักวิจัยไทบ้านได้

ค้นพบแนวทาง รูปแบบของการเลี้ยงโค-กระบือให้เหมาะสมกับพื้นที่ และมีสิ่งที่เป็นข้อควรคำนึง ในการเลี้ยงโค-กระบือให้เหมาะสมกับพื้นที่สูงน้ำหนาว ได้แก่

1.การเลือกพันธุ์โค-กระบือ ควรเป็นพันธุ์ในท้องถิ่นหรือซื้อในพื้นที่ใกล้เคียงที่มีสภาพ ภูมิประเทศและภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากเคยมีเกษตรกรที่ซื้อโค-กระบือมาจากพื้นที่ราบ กว่าที่โค-กระบือจะมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพพื้นที่ได้ต้องใช้ระยะเวลานาน บางตัวหากินไม่ เป็นเพราะไม่เคยหากินในเขตที่สูง อากาศหนาว และสภาพร่างกายโค-กระบือผอมลงมาก บางราย ปรับตัวไม่ได้ ไม่นานต้องตาย

2.การจัดการ ควรล้อมรั้วแปลงเกษตรและปลูกหญ้าเสริมอาหารด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้ โค-กระบือเข้าไปเหยียบกล่ำยางพารา เกิดกรณีพิพาทเสียค่าปรับไหมกัน ทำให้สูญเสียเงินและ รายได้จากการขายโค-กระบือ รวมทั้งเกิดความขัดแย้งกันขึ้นภายในชุมชนด้วย

3.การดูแลรักษาและป้องกันโรค ควรมีการใช้ฟิซสมุนไพรรักษาในการดูแลรักษา โค-กระบือเมื่อเจ็บป่วย และประยุกต์ใช้แนวทางการรักษาแผนปัจจุบันด้วย

4.การจัดระบบแปลงเกษตรแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ให้ครบวงจร ในแปลงเลี้ยงสัตว์นอกจาก การล้อมรั้วป้องกันโค-กระบือ ออกไปแล้วในแปลงต้องมีการทำสระน้ำ แหล่งน้ำให้โค-กระบือ ด้วย มีการเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด ไก่ ปลูกพืชผัก ไม้ยืนต้นควบคู่ไปด้วย จะทำให้สามารถลด รายจ่ายค่าอาหารในครัวเรือน ค่าปุ๋ยสำหรับการเกษตร สามารถมีรายได้จากการขายโค-กระบือ เหมือนกับเงินสะสมที่มีเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี

5.การจำหน่าย ควรรู้ทันกลเม็ดเคล็ดลับการซื้อขายโค-กระบือของพ่อค้าด้วย เพื่อจะไม่ เสียเปรียบพ่อค้ามากนัก

6.การวางแผนและการจัดการชีวิตของเจ้าของโค-กระบือให้เหมาะสมและพอเพียง ถึงแม้ รายได้จากการเลี้ยงโค-กระบือจะไม่สามารถทำเงินได้จำนวนมากเหมือนกับการทำไร่ข้าวโพด แต่ การเลี้ยงในจำนวนที่พอดีกับศักยภาพและความสามารถในการดูแลโค-กระบือให้ดี จะสามารถทำ ให้เจ้าของมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ไม่เสี่ยงกับราคาที่ผันผวน มีหลักประกันที่มั่นคง เป็น อาชีพที่เกษตรกรมีความเชี่ยวชาญดีอยู่แล้ว และสิ่งสำคัญคือระบบคิดและความมุ่งมั่นเอาใจใส่ของ เจ้าของโค-กระบือ ที่ตกผลึกทางความคิดไม่วิ่งตามกระแสพืชเศรษฐกิจที่มีแต่ความเสี่ยง หันมาอยู่ กับไร่กับสวนหวังพออยู่พอกินและปลดหนี้สินในอนาคต

7.ควรสร้างเครือข่าย กลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือในชุมชน เพื่อช่วยเหลือกันและกันในยามที่ โค-กระบือเจ็บป่วยและตาย รวมทั้งมีเวทีในการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงโค- กระบือ การให้กำลังใจกันของผู้เลี้ยงโค-กระบือ